

riants merament fonètiques del prolongament occità de MONICA (*monacha*), degudes a tractaments divergents localment, del grup N(I)C, l'una hagi estat afectada a la monja blanca i l'altra a la monja negra, en una mateixa localitat. No és inconcebible que això hagi passat en algun lloc i algun moment, de resultes de manlleus o invasions dialectals,<sup>7</sup> però el domini geogràfic d'aquesta denominació del fesol és vastíssim...

No podem garantir la certitud de la distinció afirmada per D'Hombres, perquè fa por que sigui una noció deformada o estiregassada per donar una prova: ideada potser ad hoc, i que almenys en qualitat de prova ens guardem d'acceptar. L'origen del gallegocastellà ABADEJO 'bacallà' (*DECH*), inspirat en la mena d'alimentació conventual, ens impedeix de menysprear el suggeriment de Tournon. D'altra banda, no oblidem la denominació castellana *judias*, que almenys ens corrobora en l'admissió que són denominacions inspirades en el nom de persones a part dins la col·lectivitat; i justament una de les explicacions més raonables i planeres que se n'han donat (*DECH* III, 533b22) es funda en el color, pel de la roba que tenien imposada els jueus dels ghettos medievals; ço que, al capdavant, també afavoreix la pensada d'Hombres. Cf., encara, la frase de JnRosselló «tenia'ls cabells negres com el carbó --- la boca un poc oberta y les dents tan blanques com la *mongeta*, la veu ben dolça ---» (*Manyoc de Fr. Mall.*, 79).

Sembla que a l'Alguer (Kuen, *AORBB* VII, 62) en diuen *kàra da mōṅḡa* d'una «legumbre blanca con mancha negra». Això sí que ja és ben suggestiu: comparació amb la cara pàlida de la monja macerant, enquadra per la toca mongil de color negre: «De tan blanca que és / n'apar una monja» diu el famós romanç popular (recol·lit per molts, Massó Torrents, *Croquis Pir.*, 184 etc.). Aqueixa *cara-de-monja* algueresa sembla ser el que s'anomena a la zona Bna.-Emp. *fesolets* (i les criatures en diuen *sabatetes-amb-sivella*, 1913): justament, doncs, no serien allò que més comunament designem com *mcngetes*, sigui les *mongetes seques* de color pàl·lid o les *mongetes tendres* (cast. *judias verdes*). Però és clar que el nom es pot haver propagat d'una varietat a l'altra.

Recordem en particular que hi ha els *mongets*, que justament són aquests fesolets a què em refereixo («judia careta», *DAG.*), cosa que jo també puc més confirmar —ho he sentit a Cadaqués (1964), i *muṅžets* són els mateixos a la Vall d'Aran— i Cels Gomis en efecte ho dóna com a empordanès (Avinyonet): «aquí anomenen *monjets* a la llegum que en lo CpTarr. anomenen *fasoleis negres*, que és la que a Madrid anomenen *judias caretas*, que són uns fasols petits, de un color groguenc ab una taqueta negra en l'indret per on lo fasol està unit a la bajoca» (*Misc. Folk. Arabia*, 38 [cf. mall. *mongeta* 'mongeta molt petita']); d'on dedueix la frase «vejam si n'haurem els *monjets*» dita per un malalt molt greu: al·lusió a una peça negra, de dol, que es posen els parents.<sup>8</sup> En definitiva hi pot haver molt de cert en totes dues vies semàntiques —la

del color i la de la dieta conventual—, car justament són aquests curts-circuits lexicals i semàntics els que fan que quedin aixeixes denominacions per sobrenom popular. *Mongetada*; *mongetam*; *mongetar*; *mongetera*: Princ. i Illes (*DAG.*, *AlcM*), però igual en el Ross., on anoto *lə muṅžəterə* com a nom de partides a Àlbera i al peu E. del Canigó.

*Mongi* 'mena de colom': «Volen trobà el senyor Pere? / A dalt ab los colomets / --- / té un *mongi* roig, sobretot, / que no 'l daria per res», Pitarra (*Gra y Palla, Gatades* II, 200); «la gent menuda feyan com los *mongins* del graner, que convertian en colomar totes les botigues», Pons Mass. (*Colla del C.* I, p. 7). Amb això comparem altres noms d'animals: *mongeta*, nom d'una espècie de gavina, més petita i blanca que el fumerell, Palmar de l'Albufera (1962); *moṅḡetes* nom que en localitats veïnes donen a la mena de caragols que ací anomenen *çonêtes* Sumacàrcer (1962), cf. el llgd. *mouñjeto* / *mourgueto* citat supra. O de vegetals: *muṅžqlas* mena de bolets (entenc que són com els ous de reig, oberts; id. *DAG.*), St. Aniol de Finestres, 1969: no puc convence'm (ni dissuadir-me del tot) que pugui venir de SPONGIOLA (> les *\*esbonjoles* > les *monjoles*),<sup>9</sup> entre altres raons perquè dubto que en *esbargir*, *esbandir* etc. hi hagi canvi fonètic de *sp* en *sb*.

Com a nom de la col·lectivitat de monjos, és popular, arrelat i antic *mongia* [1415, *DAG.*], modernament encara usat amb concreció en certs convents coneguts, com el del Priorat al·ludit ja per JRoig: «Yo fiu ma via / ves la *mongia* / ben ermitana, / la catalana / damunt Falcet, / deçà Poblet, / qui's diu Cartoxa» (*Spill*, 15608, però en ell també 'condició de monja', 9914).

Més general i més especialitzat en la designació d'una institució amb edifici propi, en particular els extraurbans, ha estat sempre *monestir*, provinent del llatí tardà *monasterium*, gr. *μοναστήριον*, id., en una variant vulgar MONISTERIU adaptada a l'evolució de MONACHUS > MONICUS, supra, de la qual provenen així mateix l'oc. ant. *monestier*, logud. ant. *munister*, it. dial. de Roma *munistero* (1457, *ARom.* XVI, 45), cast. ant. i dial. *monesterio*, i en forma ben inequívoca l'al. *münster*, el reto-rom. *Mustair*, fr. ant. *mostier*, i la variant oc. ant. *mostier* tant o més clàssica que l'altra, i que, igual que en francès antic i toponímic, designa tant o més sovint una simple església:<sup>10</sup> «que leve sus, e pueis iran / ausir la messa al *mostier*», *Jaufré* (10883, 10897, 10901, 10908 etc.), «e Guillems e l'ostes se'n van / al *mostier*, Domideu pregan», *Flamenca* (3098 etc.). Amb evolució mossàrab, *Monachil*, granadí etc., per al qual veg. Simonet, *Glos.*; *EntreDL* III, 160, 166; MEspinar i JMartínez Ruiz, «La Alqueria de *Monachil* a med. S. XVI», suburbi de Granada, en Cuadernos de la Bibl. Esp. de Tetuán, jun.-dic. 1981, n.º 23, pp. 191-278.

En català en tenim testimoni des del S. XIII: «En lo capítol fo Nathana ab la abadesa e ab les dones d'aquel *monestir* ---», Llull (*Blanq.* I, 128.10) i V. la cita supra (sobre *monge*) dels *Eximilis* del S. xv. Con-